

POHLED NA ČESKOU OCHRANU PŘÍRODY OČIMA PESTRÉHO POLABÍ

MARTIN TRÁVNÍČEK, PAVEL TRÁVNÍČEK

Bc. PAVEL TRÁVNÍČEK

Student oboru Aplikovaná ekologie na Fakultě životního prostředí ČZU v Praze a jeden z kurátorů entomologických sbírek Muzea východních Čech v Hradci Králové. Na lokalitách mimo praktickou ochranářskou činnost provádí i botanické a entomologické průzkumy a jeho odbornou specializací jsou střevlíkovití brouci. Nejraději má staré sady a těžební prostory. Je členem spolku Pestré Polabí z. s. a pečuje o jeho stádo oslů Poitou.

Bc. MARTIN TRÁVNÍČEK

V současné době ukončuje studium na Fakultě lesnické a dřevařské ČZU v Praze. Zaměřuje se na botanické průzkumy a denní motýli, jeho oblíbenými biotopy jsou stepní trávníky. Zajímá ho návaznost péče na historické užívání krajiny. Je předsedou spolku Pestré Polabí z. s. a má na starosti stádo ovcí.

OCHRANÁŘSKÁ KOMUNITA VS. VEŘEJNOST

Žijeme v době velkých změn, právě uplynulý únor byl tak teplý, že překonal většinu březnů. Jako extrémní ale nevidíme jen výkyvy počasí, ale i rozdělení společnosti v pohledu na přírodu.

Stále si mnozí nechtějí připustit, že česká krajina není – a ani nikdy nebyla – pralesem na Borneu. Že jsme obklopeni kulturní krajinou ovlivňovanou stovkami i tisíci let člověkem a zejména jeho zemědělskou činností. Jako ochranáři často svými zásahy napodobujeme činnost starých hospodářů, ale zvláště městská společnost nás staví do role ničitelů divočiny. Jenže tato divočina je často složená z několikahektarových křovinatých porostů hlohů, šípků, ale i třeba akátů a pajasanů.

Nejednou jsme se při prořezu a obnově ovocného sadu či zarostlé stepi setkali s emočními projevy typu: „Nekácejte nám tu prales, jinak na vás zavolám policii.“, a podobných, často i vulgárnějších výkřiků.

Jediným způsobem, kterým se nám daří alespoň část veřejnosti přesvědčovat o smyslu našich zásahů, jsou pravidelné exkurze. Na stále populárnějších vycházkách si ukazujeme druhy nově objevené po změně péče, třeba na místech bývalého trnkového houští.

V začátcích působení našeho spolku jsme budili nedůvěru svým mláďm. Navrhovali jsme změny péče na obecních pozemcích mozaikové seče, výsadbu mezí i hloubení tůní pro obojživelníky a bylo nám tehdy 18 a 23 let. Nezbylo nám než členy samospráv přesvědčit – a to nejlépe vydřenými výsledky práce v terénu. Obyvatelé se zájmem a nepochopením sledovali šílence s křoviňáky a hráběmi na prudkých svazích, vše pochopili až po pár měsících a to v podobě rozkvetlých strání se stovkami violek a petrklíčů.

PŘÍRODA VE ŠKATULKÁCH ZÁKONŮ

Při snaze zachránit střípky vzácné přírody narážíme na rozpor s českými zákony.

Návrat k tradičnímu hospodaření na zpustlých mokřadech. Díky extenzivní pastvě skotským náhorním skotem se na lokalitě objevila silně ohrožená violka slatinná. Foto Hana Svatošová

Jako příklad uvedeme nedávný problém s naším záměrem extenzivně vypásat rákosem zarůstající mokřad na místech dříve využívaných k odběru rašeliny pro léčebné účely. Na rozsáhlé neutěšeně zarůstající ploše o výměře okolo 15 hektarů totiž přezívají poslední porosty žebratky bahenní, vstavačů májových a dalších cenných druhů. Naše kroky při snaze získat povolení k pastvě vedli až na ministerstvo zdravotnictví, kde jsme se snažili úředníkům vysvětlit, že extenzivní pastva skotu rozhodně ložisko rašeliny nebude devastovat, ba naopak přispěje k obnově přirozených procesů tvorby a jejího nárůstu. Byli jsme seznámeni s několika zákony, kde se přeci „jasně“ píše o zákazu pastvy v potenciálním těžebním prostoru. Po stanovisku, že bakterie v trusu krav mohou poškodit zdravotní nezávadnost léčebné rašeliny, jsme byli nuceni od našeho záměru ustoupit. Avšak skutečnost, že lokalita je díky mysliveckým příkrmům na mnoha místech přezvěřená, rozrytá a eutrofizovaná divočáky, nebralo ministerstvo na zřetel. Dalším zákonem, se kterým přicházíme jako skoro každý praktický ochránce přírody do konfliktu, je lesní zákon. Bohužel i my vyvracíme během exkurzí tradovanou lež, že většinu naší republiky před

příchodem zemědělců porůstaly nepropustné hvozdy. Často se setkáváme s přístupem příroda = les.

Chcete obnovit ovocný sad, do kterého vám za normalizace nasázeli borovičky? I kdyby se tam vyskytovaly desítky druhů zvláště chráněných živočichů či rostlin, kterým bez rychlého zásahu hrozí jistá smrt zastíněním, máte smůlu. Borovičky se staly lesem a zasluhují si tak ochranu bohužel vyšší než chráněné druhy stepí či světlých lesů, za kterými budeme muset brzy jezdit až za hranice. Přitom třeba ve velmi lesnicku vyspělém Rakousku jsou například světlé pastevní lesy běžnou součástí krajiny. Kdo by neznal Alpská údolí, ve kterých meditativně zní z dálavy kravské zvonce? Už naprosto nepochopitelný je pak tlak na co nejvyšší zakmenění lesních porostů, které je jednou z příčin, proč nám tak rychle zmizely lesy na Vysočině. A poučení stále není na místě, zase se sází mrzáci z lesních školek na holé paseky, protože je na to dotace. O faktu, že přirozená obnova je nejlepší a zadarmo, chce stále jen málokdo slyšet. Úplně paradoxní jsou pak situace, kdy se bez problému kácí stovky hektarů zachovalých doubrav či bučin a vám zakázou prokácet hektar křivých usychajících borovic.

Ze smetiště biocentrem. Spolupráce s obcí Neratov vyústila do tvorby biotopu s tůňemi, písčitými stěny a pastvou ovcí v bývalém lomu Opučín. Foto Hana Svatošová

ABSURDITA ENTOMOLOGICKÝCH PRŮZKUMŮ

Mimo praktickou ochranu přírody se náš spolek věnuje každoročním monitoringům a průzkumům fauny a flóry na našich lokalitách i na dalších přírodně zajímavých místech ve volné krajině. Realizujeme průzkumy pro plány péče přírodních památek a rezervací, či všelijakých záměrů pro hodnocení vlivu na životní prostředí zadávané Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. Z pohledu entomologů narážíme na následující problémy při zadávání těchto průzkumů.

Obvykle to bývá takto: uprostřed května se ozve volající s úpěnlivou prosbou, zda bych neudělal pro letošní sezónu (která již pěkných pár měsíců běží) entomologický průzkum. Mé argumenty, že entomologické průzkumy se opravdu nedají začít dělat na konci května, jsou odbyty větou, že to přece doženete druhy letními.

Po jisté době přesvědčování se nakonec často necháme přemluvit. Klasickým případem je, že pokud nevezme průzkum zkušený entomolog, tak velmi pravděpodobně poptávka poputuje někomu z řady „pseudoentomologů“, kteří často nepoznají střevlíka od tesaříka, ale za vidinou zisku soutěží průzkumy jak na běžícím páse. Číst posléze závěrečné zprávy o tom, jak mi buď ukradli data z NDOP, například pod názvem *Trichius gallicus*, ANONYMOUS 2023, či napíší do nížinné lokality teplého Polabí výskyt horského druhu, který se nejbližší vyskytuje na horských loukách Krkonoš a Orlických hor, bývá opravdu zážitek, který víckrát zažít nepotřebujeme. Nehledě na to, že z těchto průzkumů vznikají naprosto mylné údaje, které je nutné posléze z databází stahovat.

Existují dokonce lidé, kteří provádějí průzkumy tím způsobem, že po lokalitě rozezejí několik nárazových pastí, ke kterým na konci sezóny přijdou, vyberou pár velkých zvláště chráněných druhů (roháče, zlatohlávky, tesaříky) a zbytek obsahu tekutiny se stovkami neuvěřitelně cenných tělíček hmyzu i z červeného seznamu vylejí do nejbližšího příkopu.

Otázka je, jak tomu zamezit? Žádná certifikace entomologů zatím neexistuje, a bylo by to vůbec správné?

PŘÍKLAD KOROPTVE A VODA

Ale rozhodně jsou i momenty, které v nás vzbuzují naději, že přeci jenom se společnost

mění a že i veřejnosti na životním prostředí záleží.

Velmi nás potěšilo, když jsme jednoho jarního dne narazili, ba skoro zakopli, o párek koroptví přímo u naší obce. Rychle přelétli do zeleného úhoru podél strouhy, který přímo navazuje na sad. Ještě před dvěma lety tu byl jen lán kukuřice, nyní už to vypadá, že se blýská na lepší časy pro živáčky vázané na kulturní step. O kus dál si již řadu let zemědělec hýčká na poli čejky a očividně se mu to daří, na trvale zamokřeném poli by mu stejně pšenka moc nerostla. Zemědělská krajina ukazuje, že když se i jen kousek orné půdy převede do šetrnějšího režimu, hned se tam objeví život. To v nás vzbuzuje naději, že i naše děti budou potkávat křečky, čejky, zajíce a skřivánek jim bude zpívat nad hlavou.

Máme také radost ze změny v pohledu správců povodí na naše vodní toky. Opatření, která bychom dříve potkávali spíše ve snech než realitě, se dnes postupně začínají realizovat, a my se nemůžeme dočkat, až se nám vrátí voda do labských ramen, které byly bez propojení s řekou odsouzeny k pomalému zániku. Celospolečensky jsou údolní nivy stále nedoceny. Když se letos po patnácti letech rozlila řeka mezi Hradcem Králové a Pardubicemi do lesů, luk a polí, tak bohužel nikdo v médiích neuvedl, že je to tak dobře a že tyto jezera zachránila krajská města před ničivou povodní.

MLÁDÍ VPŘED

Osvědčili se nám projekty zapojující místní komunity do ochrany přírody. Spolupracujeme se skauty a školami v programu patronáty lokalit. Děti se tak již od útlého věku seznamují s praktickou péčí o přírodu a my se jim za oplátku snažíme

Údržba stepních trávníků Kunětická hora. Foto Hana Svatošová

předat znalosti a snad i zápal pro věc. Věříme, že takto lze navrátit do společnosti zapomenutou vlastnost – starost o krajinu, pocit, že někam patřím a chci, aby to tam vzkvétalo. Jednou, až nám už nebude sloužit zdraví, tak budeme mít doufám možnost předat štafetu mladším, aby příběh našich lokalit mohl pokračovat. Doufáme, že se nám tak podaří napojit kořeny zpretrhané kolektivizací a normalizací.

PODĚKOVÁNÍ

Chtěli bychom poděkovat všem lidem, kteří fandí a pomáhají praktické ochraně přírody, ať již jde o úředníky na ministerstvu, AOPK ČR, krajích či obecních samosprávách, ale i dobrovolníky z řad veřejnosti, či jen

naděnce přírody, kterým není lhostejné to, kam se naše česká příroda ubírá. Bez vás by to nešlo a nebýt programů, které financují speciální opatření v krajině, by byla naše země nejen chudší o pár motýlů, rostlin či ptáků, ale i mnohem fádňejší.

Box: Co děláme a proč

Náš spolek Pestré Polabí z. s. se věnuje praktické ochraně přírody. Vyhledáváme lokality, kterým se podařilo vyhnout vlivu intenzivního zemědělského a lesnického hospodaření. Jedná se například o mokré louky u rybníků, bývalé dobývací prostory, či strmé stráně. Tyto lokality postupně neutěšeně zarůstaly a docházelo k degradaci a úbytku cenných druhů, proto jsme se rozhodli tyto střípky přírody v krajině východního Polabí zachránit.

První akcí byla obnova hlavatých vrb s populací páchníků v obci Hrobice. Ze zapomenutých rybníků Truhličky se po vykácení a vysekání mokřadních luk stal jeden z nejceněnějších mokřadů v širokém okolí, kde nám dnes s údržbou pomáhají krávy. Na stráně kopce Milíř u Vysoké nad Labem se po prosvětlení a vyčištění vrátili vzácné hořečky a modrásci. Starý opukový lom v Neratově se proměnil v lokální biocentrum, kde prezentujeme šetrnou pastvu ovcí. Jednoduše řečeno navazujeme na péči starých hospodářů a to zejména pastvou a mozaikovou sečí.